

ОРГАНИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЮ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

PUBLIC AUTHORITY BODIES THAT IMPLEMENT STATE POLICY IN THE FIELD OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE

Мостовий А.М., здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

Метою статті є визначення кола публічних суб'єктів реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, надання короткої характеристики ключових аспектів їхнього адміністративно-правового статусу, а також виокремлення перепон, які гальмують ефективність їхньої діяльності та обмежують підтримку підприємців. У статті на підставі аналізу чинного законодавства виокремлено органи публічної влади, що відповідають за реалізацію державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Визначено, що мова йде про різні інституції як на центральному, так і на регіональному рівнях. Вони можуть безпосередньо чи опосередковано виконувати завдання щодо втілення в правореалізацію заходів державної політики щодо розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, сприяючи не тільки його підтримці, а й захисту прав підприємців, формуванню сприятливого бізнес-середовища. Такими названо Кабінет Міністрів України та створенні ним різні координаційні ради, Міністерство економіки України, Державну податкову службу України, Державну службу зайнятості України, Національний банк України, Державну регуляторну службу України. Зауважено, у ситуаціях, коли ринкові реформи були повільними або лише частково запровадженими, інституційний контекст поступово розвивався, набуваючи своєї прихованої стійкості, оскільки уряд все ще має створити рамкові умови для розвитку приватного сектору, щоб він став повноцінним двигуном економічного зростання. Зроблено висновок про те, що органи публічної влади, які реалізують державну політику у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, стикаються з низкою проблем, які гальмують ефективність їхньої діяльності та обмежують підтримку підприємців. Основними проблемами реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва є фрагментарність координації між різними інституціями та недостатня фінансова та інфраструктурна підтримка. Також відсутність спеціалізованих програм для різних категорій підприємців та слабка інформаційна підтримка значно обмежують доступ малим та середнім підприємствам до державних ресурсів і можливостей.

Ключові слова: органи публічної влади, розвиток малого та середнього підприємництва, реалізація державної політики.

Метою статті є визначення кола публічних суб'єктів реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, надання короткої характеристики ключових аспектів їхнього адміністративно-правового статусу, а також виокремлення перепон, які гальмують ефективність їхньої діяльності та обмежують підтримку підприємців. The article, based on the analysis of the current legislation, singles out public authorities responsible for the implementation of state policy in the field of small and medium-sized business development in Ukraine. It was determined that we are talking about various institutions at both the central and regional levels. They can directly or indirectly carry out tasks related to the implementation of state policy measures regarding the development of small and medium-sized enterprises in Ukraine, contributing not only to its support, but also to the protection of the rights of entrepreneurs, the formation of a favorable business environment. The Cabinet of Ministers of Ukraine and various coordination councils created by it, the Ministry of Economy of Ukraine, the State Tax Service of Ukraine, the State Employment Service of Ukraine, the National Bank of Ukraine, and the State Regulatory Service of Ukraine are named as such. It is noted that in situations where market reforms were slow or only partially implemented, the institutional context gradually developed, acquiring its hidden stability, since the government still needs to create the framework conditions for the development of the private sector so that it becomes a full-fledged engine of economic growth. the fact that public authorities, which implement state policy in the field of small and medium-sized business development in Ukraine, face a number of problems that inhibit the effectiveness of their activities and limit support for entrepreneurs. The main problems of the implementation of state policy in the field of small and medium-sized business development are the fragmentation of coordination between various institutions and insufficient financial and infrastructural support. Also, the lack of specialized programs for various categories of entrepreneurs and weak informational support significantly limit the access of small and medium-sized enterprises to state resources and opportunities.

Key words: public authorities, development of small and medium-sized enterprises, implementation of state policy.

Вступ. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» визначає, які органи забезпечують розвиток малого і середнього підприємництва. Зокрема такими є наступні інституції: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений орган у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування [1]. Варто зауважити, що у контексті реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні зазначений перелік не слід сприймати як доречний, адже цей закон не містить відповідних підстав чи вказівок на таку доцільність. Сформуванню уявлення про систему таких, на нашу думку, допоможе аналіз стратегічних документів та планів щодо її реалізації, а також статутні документи органів публічної влади, адже, саме в них йде мова про суб'єктів, що відповідають за конкретні напрямки реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні.

Також необхідно відмітити, що науковці неодноразово приділяли свою увагу окремим інституціям, що сприяють розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, але системно органи, що реалізують державну політику у цій сфері майже не досліджувалися.

Тому **метою статті** є визначення кола публічних суб'єктів реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, надання короткої характеристики ключових аспектів їхнього адміністративно-правового статусу, а також виокремлення перепон, які гальмують ефективність їхньої діяльності та обмежують підтримку підприємців.

Виклад основного матеріалу. Не буде дискусійним твердження про те, що у реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні беруть участь різні інституції як на центральному, так і на регіональному рівнях. Ці інституції можуть безпосередньо чи опосередковано виконувати завдання щодо втілення в правореалізацію заходів державної політики щодо розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, сприяючи не тільки його підтримці, а й захисту

прав підприємців, формуванню сприятливого бізнес-середовища.

Аналіз значного нормативного матеріалу дозволяє нам визначити наступну систему публічних суб'єктів реалізації державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні.

1. *Кабінет Міністрів України* – вищий та основний орган виконавчої влади, який відповідає за розробку та реалізацію державної політики в усіх секторах економіки, включно зі сферою розвитку малого та середнього підприємництва. Він затверджує державні програми з означеної підтримки, визначає стратегії розвитку підприємництва, регулює питання податкової та фінансової політики тощо. Відповідно до частини першої статті 20 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», цей орган: «сприяє розвитку підприємництва на засадах рівності перед законом усіх форм власності та соціальній спрямованості національної економіки, здійснює заходи щодо демонополізації та антимонопольного регулювання економіки, розвитку конкуренції та ринкової інфраструктури; забезпечує здійснення державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності; забезпечує розроблення і виконання програм структурної перебудови галузей національної економіки та інноваційного розвитку, здійснює заходи, пов'язані з реструктуризацією та санацією підприємств і організацій, забезпечує проведення державної промислової політики, визначає пріоритетні галузі промисловості, які потребують прискореного розвитку; забезпечує захист та підтримку національного товаровиробника» [2] та ін. Крім того, Урядом планується продовжити реалізацію заходів щодо покращення бізнес-середовища за наступними напрямками роботи, а саме: 1) покращення регуляторного середовища: затвердити план дерегуляції; цифровізація процедур видачі ліцензії, дозволів; проведення Міжвідомчої робочої групи з питань оптимізації функцій органів контролю; прийняти новий закон про державний контроль (аудит, страхування); 2) доступ до фінансів: відповідно до планів на 2024 рік на реалізацію програм грантової допомоги проекту «Робота» планується надати мікрогрантів для 11600 осіб та грантів для ветеранського бізнесу для 420 осіб; 3) гармонізація законодавства та вимог із стандартами ЄС: прийняти закон про альтернативне (позасудове) вирішення споживчих спорів, який надасть можливість швидко та доступно вирішувати спори між бізнесом і споживачами, без втручання органів державного нагляду (контролю) та застосування штрафних санкцій; до кінця 2024 року планується подання пропозиції про приєднання до рекомендації Ради ОЕСР щодо політики стосовно малих та середніх підприємств та підприємництва [3]. Отже, на рівні органів виконавчої влади Кабінет Міністрів України є координатором державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва. Для виконання зазначеної місії Уряд може створювати різні консультативні та координаційні ради. Так, наприклад, за постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2019 року № 892 утворена *Координаційна рада з питань розвитку мікробізнесу та малого підприємства* [4], до складу якої входять як представники органів публічної адміністрації, так і представники підприємництва.

2. *Міністерство економіки України* – відповідає за реалізацію економічної політики, у тому числі підтримку та розвиток малого та середнього бізнесу шляхом розробки нормативно-правових актів, програм фінансової підтримки, надання грантів і субсидій, управління програмами сприяння підприємницькій діяльності. Міністерство економіки України також співпрацює із міжнародними фінансовими установами, координує підготовку та реалізацію проектів підтримки. Наприклад, Мінекономіки за підтримки проекту USAID «Конкурентоспроможна економіка України» розроблено інтерактивний дашборд

програм грантової підтримки для створення або розвитку власного бізнесу. Метою функціонування дашборду є забезпечення оперативного моніторингу та відображення результатів реалізації програм надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу та надання грантів на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей, які реалізуються відповідно до порядків, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року № 738 [5]. На Мінекономіки покладено також функції Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами, яке було ліквідоване згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442 [6]. Таким чином, Мінекономіки реалізовує і державну політику у сфері інвестиційної діяльності, працює над Національними проектами, що забезпечують технологічне оновлення та розвиток малого та середнього підприємництва [7].

3. *Міжвідомча робоча група з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності* – створена Урядом постановою Кабінету Міністрів України від 13 січня 2023 року № 44 [8] з метою зменшення регуляторного тиску на бізнес та оптимізації процедур застосування інструментів державного регулювання господарської діяльності. Так, на першому засіданні зазначена група рекомендувала Кабінету Міністрів скасувати 47% ліцензій і дозволів у сферах, де формування політики здійснює Мінекономіки. Йдеться про інструменти, що регулюють ведення бізнесу у сферах експорту та імпорту товарів (зокрема і військового призначення), інвестицій та інтелектуальної власності, технічного регулювання, трудових відносин та безпеки праці. Окрім скасування застарілих і неактуальних інструментів регулювання, на засіданні з дерегуляції було рекомендовано цифровізувати і спростити близько третини інструментів, що належать до сфери компетенції Мінекономіки [9]. Станом на початок 2024 року проведено 18 засідань Міжвідомчої робочої групи з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності. Опрацьовано сфери 20 центральних органів виконавчої влади. Загалом розглянуто 1323 інструментів державного регулювання господарської діяльності, з них рекомендовано: скасувати 465 інструментів; оптимізувати (діджиталізувати) 584 інструментів; залишити 268 інструментів; додатково опрацювати 15 інструментів [10]. Ці заходи створюють передумови для зменшення часу та фінансових витрат підприємців на виконання вимог державних органів, що стимулює зростання малого і середнього бізнесу та підвищує його конкурентоспроможність.

4. *Державна податкова служба України* – провідний орган виконавчої влади щодо реалізації податкової політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва. Її діяльність спрямована на забезпечення ефективного адміністрування податків, спрощення податкових процедур для підприємців, створення сприятливих умов для ведення бізнесу, а також надання підтримки підприємцям у питаннях податкового обліку та звітності. Зокрема, ДПС за сприяння Апарату Ради національної безпеки і оборони України впроваджує Інтерактивну податкову карту України. Вона дає змогу в онлайн режимі у будь-який час без звернення до органів ДПС отримувати актуальну податкову інформацію щодо агрегованих показників в частині сплачених сум податкових платежів, нарахованих податкових зобов'язань, сум податкового боргу, надміру сплачених сум та суми платежів, які сплачені та будуть нараховані у наступних періодах [11]. Окрім цього, служба забезпечує контроль за дотриманням податкового законодавства, бореться за ухиленням від сплати податків, тим самим створюючи рівні умови для всіх учасників ринку. Важливою складовою роботи

служби є консультаційна підтримка, роз'яснення податкових змін та нововведень для підприємців, що сприяє підвищенню рівня податкової грамотності серед суб'єктів малого та середнього підприємництва. Дана функція покладана на Департамент правового забезпечення [12]. Під час виступу на Всеукраїнському форумі заступник Голови ДПС Є. Олейніков «Україна 30. Малий і середній бізнес та держава» зазначив, що: «Податки сплачує бізнес. Завдання податкової служби – створити ті умови, за яких бізнес сплатить ці податки. І саме так ми сформулювали нову мету, місію податкової служби, яка постійно, кожного дня втілюється у життя. Ми є транспарентною, сучасною, технологічною податковою службою, яка надає якісні та зручні послуги платникам податків, ефективно адмініструє податки, збори, платежі і виявляє нетерпимість до корупції» [13].

5. *Державна служба зайнятості України* – забезпечує підтримку підприємців у створенні робочих місць та розвитку трудових ресурсів, шляхом реалізації програм із працевлаштування, надання грантів та субсидій для відкриття бізнесу безробітними громадянами, організації навчання та перекваліфікації підприємців і їхніх працівників. Наприклад, мікрогрант на власну справу – це безповоротна, безпроцентна державна допомога фізичним особам та суб'єктам господарювання на створення або розвиток власного бізнесу. Розмір мікрогранту: від 50 тис. грн та до 150 тис. грн – за умови створення мінімум 1 робочого місця та працевлаштування на нього працівника; 75 тис. грн – за умови реєстрації фізичною особою - підприємцем; до 250 тис. гривень – за умови створення не менше 2 нових робочих місць та працевлаштування на них працівників [14].

6. *Національний банк України* – здійснює регулювання грошово-кредитної політики та сприяє фінансовій стабільності шляхом здійснення контролю за кредитними ставками для підприємців, регулювання банківської системи, сприяння розвитку фінансових інструментів для підприємців. Національний банк України згідно із Законом України від 20 травня 1999 року №679-XIV «Про Національний банк України» проводить монетарну політику, виступає основним регулятором грошово-кредитного ринку та здійснює вплив на кредитну активність комерційних банків через встановлення норм та правил їх діяльності, зокрема офіційної облікової ставки для задоволення попиту суб'єктів підприємницької діяльності в додаткових коштах [7; 15]. Національний банк для забезпечення виконання покладених на нього функцій веде під час дії воєнного стану та протягом одного року, наступного за роком, в якому буде припинено або скасовано воєнний стан рахунки *Фонду розвитку підприємництва*, призначені для отримання та обслуговування позик, кредитів, грантів за програмами та проектами іноземних держав, їх урядів та уповноважених ними органів та організацій, а також міжнародних організацій та установ, які надають міжнародну технічну допомогу відповідно до міжнародних договорів України [15].

7. *Державна регуляторна служба України* – забезпечує регуляторну політику та спрощення адміністративних процедур для бізнесу. Вона реалізовує державну політику через оцінку впливу регуляторних актів на мале та середнє підприємництво, впровадження ініціатив для спрощення процедур реєстрації підприємств, зменшення бюрократичних бар'єрів. Необхідно відмітити, що у системі органів виконавчої влади, що залучені до реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва до 2014 року посідала Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва, яка підпорядковувалася Кабінету Міністрів

України опосередковано через міністра економічного розвитку та торгівлі. Метою її діяльності було створення умов, зокрема і фінансових, для забезпечення господарської діяльності на високорозвиненому рівні, сприяння зайнятості населення, виконання завдань Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні, забезпечення видачі мікрокредитів суб'єктам підприємницької діяльності. Дана служба була реорганізована у Державну регуляторну службу України, яка не займається більше підтримкою підприємництва, а несе регуляторні, контрольні функції, здійснює ліцензування господарської діяльності та її дерегуляцію [16]. Повноваження ж стосовно підтримки малого та середнього підприємництва було передано департаменту розвитку підприємництва та регуляторної політики у складі Міністерства економічного розвитку та торгівлі (наразі – Мінекономіки). Свою діяльність департамент здійснює через Український фонд підтримки підприємництва, який за рахунок коштів Державного бюджету реалізовує програми розвитку малого та середнього підприємництва [7].

Таким чином, у ситуаціях, коли ринкові реформи були повільними або лише частково запровадженими, інституційний контекст поступово розвивався, набуваючи своєї прихованої стійкості, оскільки уряд все ще має створити рамкові умови для розвитку приватного сектору, щоб він став повноцінним двигуном економічного зростання.

Висновки. Як підсумок відзначимо, що органи публічної влади, що реалізують державну політику у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, стикаються з низкою проблем, які гальмують ефективність їхньої діяльності та обмежують підтримку підприємців. До числа таких можна віднести, наприклад:

1) фрагментарність державної політики та слабкість координаційних процедур, адже як видно із вище зазначеного аналізу в Україні існує багато інституцій, які відповідають за розвиток малого та середнього підприємництва, але бракує ефективної координації між ними. Це призводить до дублювання функцій та невизначеності щодо відповідальності окремих з таких. Відсутність чіткого механізму співпраці між міністерствами, фондами, державними службами та іншими установами ускладнює процес реалізації політики на всіх рівнях;

2) недостатня фінансова підтримка – попри наявність державних програм фінансування, грантів, субсидій та пільгових кредитів, їхній обсяг і доступність залишаються обмеженими. Багато підприємців, особливо з малих міст і сільських районів, не мають доступу до фінансової підтримки або не отримують її через бюрократичні перешкоди та високі вимоги для участі в програмах;

3) нерівномірний доступ до інфраструктури, брак розвиненої інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва, такої як бізнес-інкубатори, технопарки та акселератори, особливо у віддалених регіонах, обмежує можливості підприємців. Основні центри підтримки зосереджені у великих містах, що створює диспропорції у розвитку регіонального бізнесу;

4) слабка інформаційна підтримка та недостатня консультаційна робота, адже багато підприємців не отримують достатньої інформації про можливості державної підтримки, фінансові програми чи консультаційні послуги. Відсутність належної комунікації між інституціями та підприємцями обмежує доступ бізнесу до ресурсів і знань;

5) нерівні умови для різних категорій підприємців – державна політика у цій сфері не завжди враховує специфіку різних категорій підприємців, зокрема жінок-підприємців чи підприємців із сільських районів. Недостатня кількість спеціалізованих програм підтримки для цих груп обмежує їхній доступ до ринку та державних ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
2. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
3. Інвестиційна діяльність в Україні за 1 квартал 2024 року. Міністерство економіки України, 2024. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cb46b66-6285-477f-a08e-f450f32f0cb2&title=InvestitsiinaDiialnistVUkrainiZa1-Kvartal2024-Roku>
4. Про утворення Координаційної ради з питань розвитку мікропідприємництва та малого підприємництва: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2019 р. № 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892-2019-%D0%BF#Text>
5. Інформація про реформу розвитку підприємництва. Міністерство економіки України, 2024. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva>
6. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Закон України від 10.09.2014 р. № 442. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF#Text>
7. Апостолук О. Ю. Державна фінансова політика підтримки розвитку малого підприємництва. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.08. Київ, 2017. 214 с.
8. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 13.01.2023 р. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2023-%D0%BF#Text>
9. Запрацювала Міжвідомча робоча група з питань прискореного перегляду інструментів держрегулювання. BRDO, 2023. URL: <https://brdo.com.ua/news/zapratsyuvala-mizhvidomcha-robocha-grupa-z-pytan-pryskorenogo-pereglyadu-instrumentiv-derzhregulyuvannya/>
10. Бізнес-клімат. Мінекономіки Інформаційні ресурси, 2024. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Print?lang=uk-UA&id=1128b5d1-4d76-4115-b21b-cb5c7bcf7d95>
11. Запускаємо Податкову карту України. Пресслужба Державної податкової служби України, 2021. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/494507.html>
12. Завдання і функції Департаменту правового забезпечення. Державна податкова служба України, 2024. URL: <https://tax.gov.ua/pro-sts-ukraini/struktura/aparat/departament-pravovogo-zabezpechennya/zavdannya-i-funktsii/>
13. Євген Олейніков: Прозорість є одним з ключових пріоритетів реформи податкової служби. Пресслужба Державної податкової служби України, 2021. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/458301.html>
14. Грант на власну справу. Державна служба зайнятості, 2024. URL: <https://dcz.gov.ua/people/micro>
15. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 р. №679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
16. Деякі питання Державної регуляторної служби України: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 р. № 724. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-%D0%BF>